Een prachtig plaatje
Katwijk als kunstenaarsdorp

Terug in de tijd naar Katwijk rond 1900

Lesprogramma groep 5-8

Een prachtig plaatje
Katwijk als kunstenaarsdorp

Terug in de tijd naar Katwijk rond 1900
Lesprogramma groep 5-8

Inhoud

Waar gaat het over?	p.3
Waar sluit het bij aan? (methodes, canon, kerndoelen)	p. 3
Wat doen jullie?	p. 5
Erfgoedobjecten en locatie	p. 5
Les 1. Strand en zee	p. 7
Les 2. Het tijdmachinespel	p. 9
Nog meer ontdekken?	p. 10
Les 3. Ik ben een kunstenaar	p. 11
Tips	p. 13
Contactgegevens	p. 13
Colofon	p. 14
Bijlage	
Bijlage 1a: Strand en zee kunstwerken	p. 15
Bijlage 1b: Schelpdieren	p. 16
Bijlage 2: Spelbord tijdmachinespel	p. 17
Bijlage 3: Spelkaartjes	p. 18

Inleiding

Deze leerkrachtenhandleiding beschrijft een lesprogramma over een bijzonder moment in de geschiedenis van Katwijk, rond 1900. Op dat moment was Katwijk een(internationale) kunstenaarsdorp.
In dit document wordt stap voor stap beschreven hoe je dit lesprogramma kunt uitvoeren.

Waar gaat het over?

Katwijk is eeuwen een plaats van vissers geweest. Een dorp zonder haven, maar zijn eigen klederdracht en eigen taal.
Al in de 17de eeuw had het een aantrekkingskracht op kunstenaars; Jan van Goyen ontdekte de schilderachtige kust als onderwerp voor zijn schilderijen. Vanaf 1873 groeide Katwijk uit tot een waar kunstenaarsdorp. Kunstenaars van over de hele wereld trokken naar het dorp om het mooie licht, de branding, de hardwerkende vissers, de markante bebouwing langs de duinreep. Ze verbleven bij mensen thuis of in de nieuwe pensions en hotels. Sommige kunstenaars lieten een eigen villa bouwen.

Bij dit lesprogramma ontdekken leerlingen uit groep 5-8 van alles over de tijd dat er tientallen kunstenaars in Katwijk waren, het Katwijk rond 1900. Ze maken kennis met Kaatje en Kees Kruyt, twee Katwijkse kinderen uit die tijd. Hun vader runt een pension voor kunstenaars, de kinderen maken deze 'vreemdelingen' van dichtbij mee. Kees en Kaatje raken bevriend met kunstenaar Jan Toorop, die een tijdje bij hen inwoont. Een andere kunstenaar, meneer Seeber, schildert Kaatje zelfs.
Aan de hand van een animatievideo, een tijdmachinespel en creatieve lessuggesties komen de kunstenaars én het Katwijk van weleer weer een beetje tot leven.

Waar sluit het bij aan?

Methodes
Brandaan 6 thema 3
Brandaan 8 thema 3 en 4
Tijdzaken 6 thema 3 en 4
Tijdzaken 8 thema 3 en 4
Argus Clou thema 4 en 5
Wijzer 6 hoofdstuk 3 en 4
Wijzer 8 hoofdstuk 3 en 4

Canonsvensters en tijdvakken
De lessen sluiten aan bij diverse aspecten de vensters *Vincent van Gogh* en *De Eerste Wereldoorlog* binnen de landelijke Canon van Nederland en bij de verhalen *Schilderen van licht*, *De bomschuit*, *Loggers & kotters*, *Van Wurf tot badplaats*, *Streekmode*, en *De blauwe tram* binnen de Canon van Katwijk (zie Pruiken en Revoluties, Burgers en Stoommachines, Moeilijke Tijden | Canon van Katwijk). Het lesprogramma valt binnen de tijdvakken *Burgers en Stoommachines* en *Wereldoorlogen*.

Kerndoelen
<u>Nederlands</u>
1. De school stimuleert de taalcompetentie van leerlingen
A. Rijke taal- en leesomgeving: betekenisvolle contexten, onderlinge samenhang, durf om te spreken en te schrijven
B. Taalontwikkeling alle leergebieden: betekenisvolle activiteiten, taalproductie, taalgebruik
2. De leerling begrijpt teksten
A. Tekstbegrip: begrip van teksten, woordenschat, kennis van de wereld, perspectieven, context
B. Evalueren en reflecteren teksten: feiten, meningen en perspectieven
C. Betrouwbaarheid bronnen

4. De leerling voert gesprekken
A. Gesprekken voeren afgestemd op doel/ partner/ context: vaardigheden voor constructief gesprek, actief deelnemen aan gesprek
B. Gesprekken voeren voor kennisopbouw/ begrip/ aanpak: verwoorden, luisteren, argumenteren, samenvatten
5. De leerling ontwikkelt zich als bewust taalgebruiker
A. reflecteren op proces en evalueren van product van taalactiviteit: ontvangen/ geven feedback

Rekenen en wiskunde
14. De leerling toont inzicht bij meetkundig handelen
A. Meetkundige figuren, plaatsbepalingen: plattegronden

Burgerschap
19. De school geeft vorm aan de democratische oefenplaats
A. sociale en maatschappelijke competenties: kennis/ vaardigheden, sociale vaardigheden, kritisch denken, respectvolle communicatie, sociale cohesie
20. De leerling leert over samenleven in een democratische rechtstaat
A. Belang democratie: gelijkwaardigheid, solidariteit
B. Diversiteit: diversiteit, eigen identiteit, verschillende perspectieven
21. De leerling doet ervaringen op met democratische en maatschappelijke betrokkenheid
A. Democratisch handelen: standpunten, luisteren, compromissen, eigen bijdrage

Mens en maatschappij
25. De leerling onderzoekt vraagstukken over mens en samenleving
A. Maatschappelijke verschijnselen en ontwikkelingen: overeenkomsten > verschillen, continuïteit en verandering, oorzaken > gevolg, perspectieven, waarden/ belangen, toekomst
B. Maatschappelijke vraagstukken: maatschappelijke vraagstukken, relevante bronnen
C. Omgeving van de school: kaart, erfgoed, diversiteit
26. De leerling verkent geografische verschijnselen
A. Geografische bronnen, wereld verkennen vanuit persoonlijk perspectief: bevolkings- en cultuurkenmerken, betekenis van plaatsen
B. Invloed van menselijk handelen en leefomgeving op elkaar: geografische kenmerken, inrichting en gebruik
27. De leerling verkent historische verschijnselen
A. Historische ontwikkelingen: gebeurtenissen, personen, voorwerpen: Burgers en stoommachines, Wereldoorlogen en mensenrechten
B. Historische ontwikkelingen: tijdsaanduidingen en bronnen: bronnen en perspectieven
C. Historische ontwikkelingen: verbanden met heden, betekenissen: verschillende betekenissen van erfgoed, verschillende opvattingen over wat bewaard moet worden, invloed verleden op eigen leven
28. De leerling verkent hoe mensen met elkaar samen leven
C. Diversiteit
D. Sociale en emotionele ontwikkeling, respectvolle omgang met anderen

Kunst en Cultuur
35. De leerling ontwikkelt artistiek creatief vermogen
A. Creatieve maak- en denkstrategieën: experimenteren, spelen, ideeën verkennen bij maakproces (eigen en die van makers), inspiratie van uitingen kunst/ cultuur
B. Eigen artistiek creatief vermogen: verschillende technieken, bespreken, kijken en luisteren, verwoorden
C. Betekenissen kunst en cultuur onderzoeken: bespreken van betekenis, beschouwen en beschrijven, vaktaal, vragen stellen over betekenis, verwoorden mening
36. De leerling maakt kunstzinnige uitingen
A. Je uitdrukken in vormen van kunst: gebruiken verbeeldende elementen, verbeelden, ontwerpen en realiseren, herinterpreteren bestaand werk
B. Gebruiken van technieken en vaardigheden

37. De leerling maakt kunst en cultuur mee
A. Deelnemen aan culturele activiteiten: meemaken kunst en cultuur, uitwisselen ervaringen, diverse opvattingen en perspectieven, verwerking
B. Verkennen ontstaan kunstzinnige en cultuurhistorische activiteiten: verkennen ontstaan, kunstzinnige uitingen, kunststromingen, erfgoed, invloed van tijd en plaats op het werk, functie en waarde

Wat doen jullie

1. Les op school (60 mins)
Korte toelichting
Jullie bekijken de speciaal voor dit project ontwikkelde animatievideo over Kees Kruyt en zijn zus Kaatje, twee kinderen die rond 1900 in Katwijk woonden. Hun vader verhuurde in zijn Pension Kruyt kamers aan kunstenaars die naar Katwijk kwamen. Zo leerden Kees en Kaatje deze 'vreemde bezoekers' van dichtbij beter kennen. Waarom kwamen zij met zovelen naar Katwijk, wat zagen en schilderden ze daar? Vervolgens bespreken jullie de video kort na. Als verwerkende opdracht maken de leerlingen van natuurlijke materialen een schelpdiertje of een kunstwerk van een schelpenstrand.

Jan Toorop met kleine jongen op de Boulevard van Katwijk

2. Les op locatie (90 mins)
Korte toelichting
In groepjes doen leerlingen het Tijdmachinespel. Het spel leidt ze via een speelbord en opdrachtenkaartjes langs diverse plekken in Katwijk aan Zee, plekken die op een of andere manier verbonden zijn met de kunstenaars van weleer. Ze ontdekken waar de kunstenaars eigenlijk nog aanwezig zijn: als beeld langs de Boulevard.

3. Les op school (60 mins)
Korte toelichting
Jullie kijken nog even terug naar het tijdmachine spel dat jullie speelden. Vervolgens gaan de leerlingen aan de slag als echte kunstenaars. Ze ervaren hoe het is om in de buitenlucht te schilderen, zoals de kunstenaars dat ruim 100 jaar geleden ook deden.
Deze les kan eventueel worden verzorgd door een kunstenaar in de klas, via Caroline van Duyvenbode (De Kunstkelder).

Erfgoedobjecten en locaties

1. **Villa Allegonda**
   Hier heeft kunstenaar Munthe gewoond en gewerkt. Het werd later verbouwd door kunstenaars als Theo van Doesburg en Kamerling Onnes. De villa is als een van de drie vooroorlogse gebouwen aan de Boulevard nog bewaard gebleven
2. **Tramstraat**
   Dit was vroeger het eindpunt van de Blauwe Tram. Deze tram reed vanuit Leiden naar Katwijk en zorgde ervoor dat Katwijk beter bereikbaar werd voor bezoekers, dus ook voor de kunstenaars.
3. **De Schuur**
   Op deze plek stond de atelierwoning van kunstenaar Jan Toorop. In de Tweede Wereldoorlog is de woning afgebroken om plaats te maken voor de Atlantikwall. Ter herinnering hangt aan de gevel van het huis dat er nu staat, een bord met de naam van Toorops woning.
4. **Burgerdijkstraat 12**
   Dit was een rederswoning. Het huis heeft diverse glas-in-lood-ramen met taferelen die te maken hebben met de visserij. Ook is een blauw tegeltableau op de gevel aangebracht, waarom schepen en vissers te zien zijn.
5. **Beeldenroute Boulevard**
   Langs de Boulevard zijn diverse beelden te vinden. In deze lesbrief komen de beelden *De nettenboetster, De visserswedu*we en *De kunstenaarskolonie* voor.

6. **Andreaskerk**, of Oude Kerk
   Een van de drie overgebleven vooroorlogse gebouwen aan de Boulevard. Hier huisde een tijdje de Katwijkse Kunstenaarsvereniging. De kerk komt veel terug op de schilderijen van de kunstenaars.
7. **Schippersdam**
   Een buurtje dat een beetje een beeld geeft van hoe de straatjes met de vissershuisjes er rond 1900 moeten hebben uitgezien. Het zijn wat straatjes met nieuwe huisjes die oud aandoen. Op het pleintje staat een oude waterpomp.
8. **Hotel Noordzee**
   Dit hotel staat op de plek waar vroeger Pension Kruyt stond. Dht Kruyt maakte van zijn huis een pension voor kunstenaars. Zijn nazaten zijn de eigenaar van Hotel Noordzee.
9. **Plek van villa Thérèse**
   Hier stond de woning van kunstenaar Blommers. Vanaf deze plek werd de Andreaskerk regelmatig geschilderd. De villa werd in de Tweede Wereldoorlog verwoest.
10. **Villa Ons Prinsesje**
    Deze villa werd gebouwd voor Jan Toorop. De villa werd in de Tweede Wereldoorlog niet verwoest omdat het huis wat verder van de Boulevard af stond.
11. **Diverse informatieborden**
    In de duinreep staan verspreid diverse informatieborden over schilderijen die in en over Katwijk geschilderd werden.
12. **DUNAatelier**
    Kunstenaars hebben vandaag de dag nog steeds een plek in Katwijk, in DUNAatelier.
13. **Katwijks Museum**
    Het museum bezit een prachtige collectie kunstwerken (schilderijen, tekeningen, beelden) van de kunstenaars die rond 1900 in Katwijk neerstreken.

Les 1: Strand en zee

60 minuten, op school

Deze les wordt aan de hand van deze handleiding verzorgd door de eigen leerkracht.

Nodig tijdens de les

- Digibord
- Animatievideo: https://www.youtube.com/watch?v=r_hdPkyb_U4&list=PLCddotIQ_zHl0geNq9pZXDcSThPuov1B8&index=2
- Bijlage 1
- Stevig papier
- Verschillende soorten schelpen
- Strandzand
- Duingras, zeewier
- Touw/ wol
- Lijm
- Scharen
- Potloden, stiften, verf

Voorbereiding op de les

- Zet de animatievideo en de afbeeldingen in bijlage 1 klaar op het digibord.
  Video:
  https://www.youtube.com/watch?v=r_hdPkyb_U4&list=PLCddotIQ_zHl0geNq9pZXDcSThPuov1B8&index=2

- Leg de benodigde tekenmaterialen klaar.

Inleiding

Introductie

Vraag de leerlingen of zij wel eens iets hebben gezien in Katwijk dat van 'vroeger' is. Een gebouw misschien, een boot, of kleding? Vertel dan dat Katwijk er niet altijd heeft uitgezien zoals het er nu uit ziet. In de loop van de tijd is er een hoop veranderd. Maar er zijn ook nog wel oude dingen terug te vinden.

Vertel dan kort iets over Katwijk en de kunstenaars die er naar toe kwamen, op basis van de volgende informatie:

Katwijk is eeuwen een plaats van vissers geweest. Het dorp had geen haven, de vissersboten werden met paarden het strand op getrokken. Het vissersleven aan wal en op zee was hard; lange zware dagen werken aan land, of weken weg met het schip. Het dorp had zijn eigen klederdracht en eigen taal. Lang was Katwijk lastig bereikbaar, tot dat in de 19de eeuw veranderde. Eerst door de aanleg van de Straatweg, later door de aanleg van de tram vanuit Leiden.

Het dorp had al in de 17de eeuw een aantrekkingskracht op kunstenaars; Jan van Goyen ontdekte de schilderachtige kust als onderwerp voor zijn schilderijen. Vanaf 1873 groeide Katwijk echter uit tot een kunstenaarsdorp. Kunstenaars trokken naar het dorp om het mooie licht, de branding, de hardwerkende vissers, de bijzondere bomschuiten op het strand en de markante bebouwing langs de duinreep. Van binnen- en buitenland kwamen kunstenaars werken aan het strand en in de duinen ('en plein air'). Met de komst van de kunstenaars veranderde Katwijk. Mensen verhuurden kamers, veranderden hun huis tot pension. Sommige kunstenaars bleven er wonen en lieten bijvoorbeeld mooie villa's en ateliers langs de boulevard bouwen, of verderop in het dorp. De Oude Kerk werd kunstenaarsvereniging en expositieruimte.

Met de start van de Eerste Wereldoorlog werd alles anders. Kunstenaars bleven weg, de bomschuit verdween langzaam. Het dorp was niet langer een kunstenaarsdorp.

Animatie
Bekijk dan de animatievideo. In deze video maken we kennis met Kaatje en Kees, de Katwijkse kinderen die rond 1900 in Katwijk woonden en bevriend raakten met de kunstenaars die in het pension van hun vader logeerden.
Bespreek de video kort na: *wat viel je op? Wat wist je misschien al? Wat vond je verrassend? Herkende je plekken?*

Mogelijke opdrachten voor verwerking

1. **Strand en zee**

De kunstenaars wilden de zee, het strand, de mensen en de dieren op hun doek of papier vastleggen. Dat deden ze natuurlijk met verf, houtskool of potlood, want ze maakten schilderijen en tekeningen. Maar zouden we de zee en het strand ook kunnen maken met… het strand?
Geef de leerlingen de opdracht om met zand en schelpen, eventueel aangevuld met stukjes duingras, gedroogd zeewier of touw, een kunstwerk van de zee en het strand te maken. Op een groot stevig vel papier bevestigen ze met lijm het zand en de schelpen. Ze vullen (eventueel) aan met verf, duingras, zee wier, touw/ wol. Bekijk voor ze beginnen ter inspiratie een aantal voorbeelden (bijlage 1a).

2. **Schelpdieren**

De kunstenaars zaten graag op het strand te schilderen. Daar zagen en schilderden ze de schelpenvissers, die met schepnetten heel veel schelpen uit de branding visten en op hun kar verzamelden.
Schelpen zijn het 'jasje' van zeedieren, zij hebben de jasjes niet meer nodig. Kunnen we van de 'jasjes' weer nieuwe dieren maken? Geef de leerlingen de opdracht om met verschillende soorten schelpen dieren te maken. Grote schelpen zijn bijvoorbeeld vleugels van een vlinder, scheermesjes de bek van een krokodil. De leerlingen proberen het een en ander uit: ze (ver)leggen de schelpen op een stevig vel papier en schuiven de schelpen tot een nieuw dier. Vervolgens lijmen ze de schelpen vast en vullen ze de dieren eventueel aan met potlood, stift, verf en/ of touw. Bekijk voor ze beginnen ter inspiratie een aantal voorbeelden (bijlage 1b).

Afsluiting
Richt met de kunstwerken en/ of dieren een tentoonstelling in. Bekijk en bespreek samen de resultaten na. *Wil een leerling iets over zijn werk vertellen? Wat vonden de leerlingen lastig? Of juist eenvoudig? Zijn ze tevreden? Wat zouden ze een volgende keer misschien anders doen?*

Les 2: Het tijdmachinespel

90 minuten

Deze les vindt plaats in Katwijk aan Zee en wordt verzorgd door de eigen leerkracht

Nodig tijdens de les

- Tijdmachinespelbord (plattegrond Katwijk met spelbord erop)
- Spelkaartjes
- Potloden
- Klembordjes
- Schelpen als spelpionnen
- Dobbelstenen
- Fietsen

Voorbereiding op de les

- Verdeel de klas in groepjes (3 a 4 leerlingen per groepje)
- Zorg voor voldoende begeleiding, liefst één leerkracht of hulpouder per groepje
- Zorg ervoor dat de leerlingen hun fiets bij zich hebben
- Zorg voor:
  - voldoende prints van het spelbord (voor elke groepje 1 exemplaar) en de spelkaartjes (voor elk groepje één setje).
  - voldoende klembordjes (voor elk groepje één), bevestig hier de spelborden op
  - voldoende potloden

NB Spreek af waar jullie elkaar aan het einde van het spel weer zien, of waar jullie elkaar zien als leerlingen er niet uit komen.

Opdracht

Stap met Kees Kruyt in de tijdmachine en zoef terug in de tijd, naar de tijd van de kunstenaars, meer dan 100 jaar geleden. Ergens zijn de kunstenaars nog achtergebleven, kun jij ze vinden?

Uitleg

Doel

Doel van het spel is langs 15 plekken in Katwijk te gaan en op elke plek aan de hand van een vraagkaartje (bijlage 3) het goede antwoord op de vraag van die plek te vinden. Met alle goede antwoorden bij elkaar is de plek te ontdekken waar er nog steeds kunstenaars in de duinen staan te werken, bevroren in de tijd.

Verloop van het spel

Het spel start op het strand. Daar verzamelen jullie genoeg schelpen om het spel te kunnen spelen, net als kinderen ruim 100 jaar geleden ook schelpen verzamelden om hun rozeren-spel mee te spelen.
Ieder groepje krijgt een klembord met een spelbord. Ook krijgt ieder groepje een stapeltje vraagkaartjes (bijlage 3). Met de dobbelsteen gooi je het aantal stappen dat je met de spelpion (schelp) steeds mag doen.

Op het spelbord zijn verschillende figuren te zien:

- 15 ronde vierkantjes met een nummertje: dit zijn de plekken waar vragen te beantwoorden zijn
- Groene cirkels: ‘looppaden’ voor de spelpionnen
- Blauwe cirkels: je mag nog een keer gooien
- Paarse cirkels: doe 4 stapjes terug

Bij elk rood vierkantje hoort een opdrachtenkaartje (zie bijlage 3). Bij elke opdracht of vraag staan 3 mogelijke antwoorden. Achter elk mogelijk antwoord staat een cijfer en letter. Kies telkens het juiste antwoord.

Zorg dat je langs alle plekken komt. Heb je alle plekken gehad en dus alle antwoorden gevonden? Leg de kaartjes dan in volgorde van de cijfers van de antwoorden. Dan ontstaat er met de letters die er bij horen vanzelf een woord/ zin. Met deze zin weet je de oplossing van het spel: waar zijn de kunstenaars achtergebleven? Er zijn vier mogelijke plekken, op het spelbord aangegeven met een kunstlogo:

- Bij penselen en palet
- Bij het schilderij
- Bij de verftubes
- Bij het standbeeld

De leerlingen gaan vervolgens kijken op die plek of ze de kunstenaars daar inderdaad kunnen vinden.
De oplossing is het standbeeld van de kunstenaars in de duinen, tegenover de Andreaskerk; BIJ DE VERFTUBES op het spelbord.

Wie lukt het om als eerste de kunstenaars, bevroren in de tijd, te vinden?

Antwoorden Tijdmachinespel
1: 8R Villa Allegonda
2: 1B De Schuur
3: 2I Een boot van toen, een bomschuit
4: 15! Ze maakt de kapotte netten
5L 14S In de ramen en op de gevel
6: 9F Een hotel
7: 6V Een visser
8: 10Y De tram
9: 4D Ons prinsesje
10: 13E Uit de pomp op het pleintje
11: 11U De bomschuiten
12: 5E Als herinnering aan de vissers die in de Eerste Wereldoorlog omkwamen
13: 12B Een haan
14: 3J De schepen werden gerepareerd
15: 7E Het DUNAatelier, een waar je kunstlessen kunt volgen

Afsluiting
Bespreek eenmaal terug op school de uitkomst van het spel en de ervaringen van de leerlingen. Wat was de oplossing? Wat vonden ze bijzonder, leuk, lastig, etc.?

Nog meer ontdekken?
Er zijn nog verschillende andere plekken in de Gemeente Katwijk die verbonden zijn aan het kunstenaarsdorp, bijvoorbeeld:

- De Roskam, logement aan de Turfmarkt te Katwijk aan den Rijn
- Molen De Gerechtigheid, Katwijk aan den Rijn; deze molen uit 1740 werd door kunstenaars regelmatig op doek vastgelegd
- De Rijn zelf, bijvoorbeeld bij het Veereinde, of bij de Roskampbrug, Katwijk aan den Rijn
- De Rijnstraat, Katwijk aan den Rijn; onder andere door kunstenaar German Grobe in 1908 geschilderd.
- De kalkovens langs de Rijn aan de Katwijkseweg/ Valkenburgseweg, Katwijk aan den Rijn

Willen jullie de kunstwerken in het echt zien? Bezoek dan het Katwijks Museum.

Les 3: Ik ben een kunstenaar

60 minuten, op school of op locatie

Deze les vindt plaats op/ bij school OF in Katwijk/ op het strand/ in de duinen. De les wordt verzorgd door de eigen leerkracht, of kan verzorgd worden door een gastdocent/ kunstenaar op school of in het DUNAatelier.

Nodig tijdens de les

- Schilderdoeken (goedkoop te krijgen bij bv. de Action)
- Schildermaterialen (verf, penselen)
- Paletjes voor de verf (of lege eierdozen)
- Video: *hoe maakten 17de-eeuwse kunstenaars hun verf*? https://www.youtube.com/watch?v=aunPGDC-Gio&t=34s

Voorbereiding op de les

Leg alle benodigde materialen klaar
Zet de video klaar
Maak eventueel voor een gastdocent/ kunstenaar een afspraak met Caroline van Duyvenbode, de Kunstkelder. Van de kosten hiervoor kunt u € 100,- declareren bij de schoolkunstcommissie.

Kunstenaarsvereniging Katwijk, 1908.
Dit gebouw is verdwenen, maar de architectuur van DUNAatelier is hier op geïnspireerd.

Inleiding

Vertel de leerlingen kort over hoe kunstenaars vroeger werkten, op basis van onderstaande informatie:
Eeuwen lang schilderden kunstenaars prachtige landschappen en mooie stadsgezichten. Zij maakten een schets van wat zij zagen en werkten die in hun atelier met olieverf en een schildersdoek uit tot een schilderij. Verf maakten ze vaak zelf, van olie en pigmenten (kleurpoeders van natuurlijke materialen). De verf bewaarden ze in grote potten (laat hierbij eventueel de video zien waarin wordt getoond hoe 17de eeuwse kunstenaars hun verf maakten).

Maar toen veranderde er iets… de verftube werd uitgevonden! Dat lijkt iets kleins, maar het betekende een hele verandering voor kunstenaars die landschappen en stadsgezichten maakten. Ze hoefden niet alles in hun atelier te doen, maar konden hun verf mee naar buiten nemen, en de schilderijen ter plekke maken. Dit 'in de buitenlucht schilderen' wordt ook wel 'en plein air' genoemd (Frans voor 'in de buitenlucht'). Perfect natuurlijk voor als je een mooie zee of duin wilt schilderen.
De kunstenaars die naar Katwijk kwamen, maakten hier dan ook graag gebruik van. Ze zaten in de duinen, op het strand, in het dorp en schilderden wat ze zagen. Op een gegeven moment waren het er zoveel, dat je 'bijna over de kunstenaars struikelden'.
Hoewel het er niet zóveel meer zijn, kun je nog steeds wel eens kunstenaars op het strand zien. Met hun schilderdoek en ezel goed vastgebonden aan een paal, zodat die niet weg waaien.

Opdracht
Hoe zou dat zijn, een kunstwerk in de open lucht maken?
Bespreek met de leerlingen hoe ze zoiets kunnen voorbereiden. *Wat neem je mee? Hoe zorg je dat niets weg waait? Hoe zorg je dat je alles kunt tillen en meenemen?*
Ga vervolgens met de groep naar buiten en laat de leerlingen op het schoolplein of in de buurt van de school (of misschien zelfs wel in de duinen of op het strand!) een plek uitzoeken die ze willen vastleggen. Wat vinden ze mooi of bijzonder? Denk bijvoorbeeld aan het licht, een mooie boom, een leuk gebouw, het water. Geef ze de opdracht die plek net als de kunstenaars vroeger ter plekke te schilderen. Als het niet meteen afkomt, is dat niet erg. Net zoals de kunstenaars dat ook wel eens deden, kunnen ze het laatste stukje ook later binnen afmaken.
Deze les kan eventueel ook verzorgd worden door een gastdocent, een echte kunstenaar in de klas.

Afsluiting
Richt met de resultaten een tentoonstelling in. Bespreek de werken en het proces samen na. *Hoe vonden de leerlingen het om dit te doen?*
Organiseer eventueel een bezoekersmiddag met een echte opening voor de gasten en rondleidingen door de leerlingen zelf.

Tips

Hier vind je lees- en kijktips, als achtergrondinformatie of ter verdieping.

Meer informatie

Boek
Diverse auteurs, *Katwijk in de schilderkunst*, 2011

Online
Tussen Kunst & Kitsch, over Katwijk als kunstenaarsdorp:
https://www.avrotros.nl/article/de-katwijkse-kunstenaarskolonie-in-tussen-kunst-en-kitsch-extra~382/

Canon van Katwijk, Katwijk als kunstenaarsdorp
https://canonvankatwijk.nl/venster/schilderen-van-licht/

Canon van Katwijk, diverse achtergrondverhalen
https://canonvankatwijk.nl/tijdlijn/burgers-en-stoommachines/
https://canonvankatwijk.nl/tijdlijn/

Beeldenroute Katwijk aan Zee
https://ebenvloedkatwijk.nl/wp-content/uploads/beeldenroute-boulevardkatwijk.pdf

Katwijks Museum
www.katwijksmuseum.nl
Voorstraat 46
2225 ER Katwijk
071 401 3047

De Kunstkelder
www.dekunstkelder.nl
Caroline van Duyvenbode
Info@dekunstkelder.nl
06 46178208

Colofon

UITGAVE
Stichting Welzijnskwartier gemeente Katwijk, De Canon van Katwijk

SAMENSTELLING
In opdracht van De Canon van Katwijk/ Stichting Welzijnskwartier

Met dank aan:
Gerrit Russchenberg (Vereniging Oud Valkenburg/ Torenmuseum)
Elly Nijgh (Katwijks Museum)
Heleen Oudshoorn (Oranjeschool Katwijk)
Albert Heus (PCBO Rijnsburg)
Asli Filiz (Welzijnskwartier gemeente Katwijk)
Jan Pieter Tensen (De Canon van Katwijk)
Mark Ruis (Stichting Historisch Rijndorp)
DINK creatief
Caroline van Duyvenbode (De Kunstkelder)

Concept en samenstelling: Karen de Moor

© De Canon van Katwijk/ Stichting Welzijnskwartier, 2026
Niets uit deze lerarenhandleiding mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of andere wijze zonder voorafgaande toestemming van Stichting Welzijnskwartier Katwijk.

Bijlage 1a
Strand en zee kunstwerken

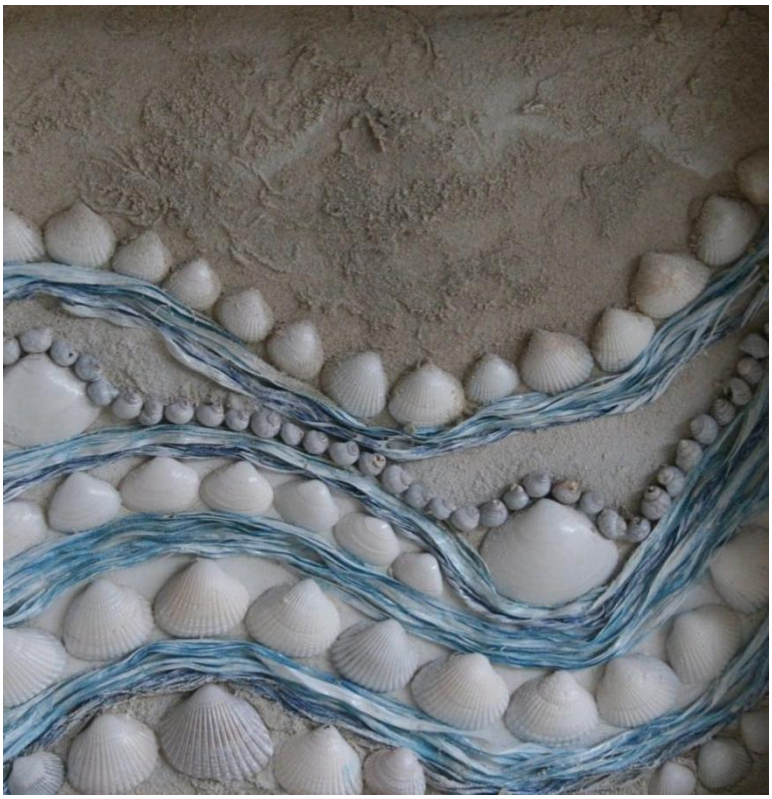

Bijlage 1b
Schelpdiertjes

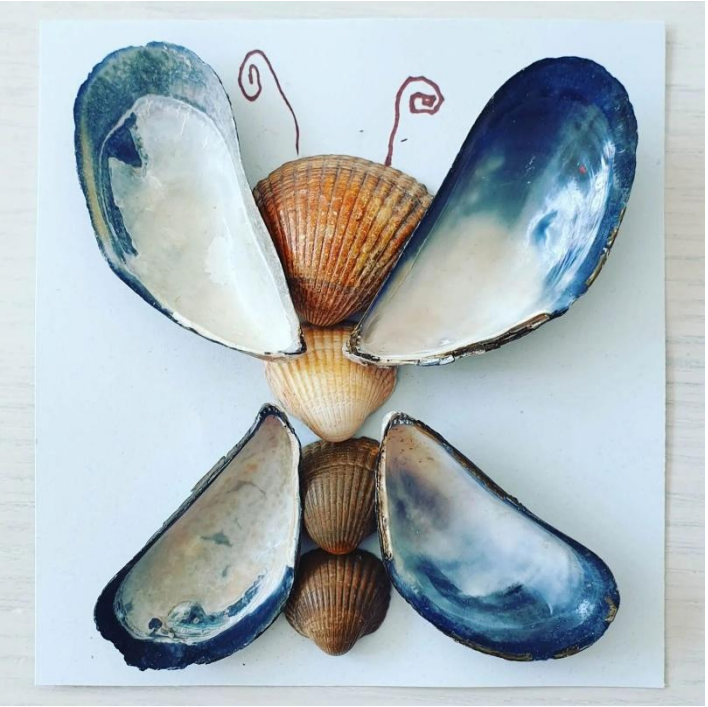

Bijlage 2

Spelbord Tijdmachinespel

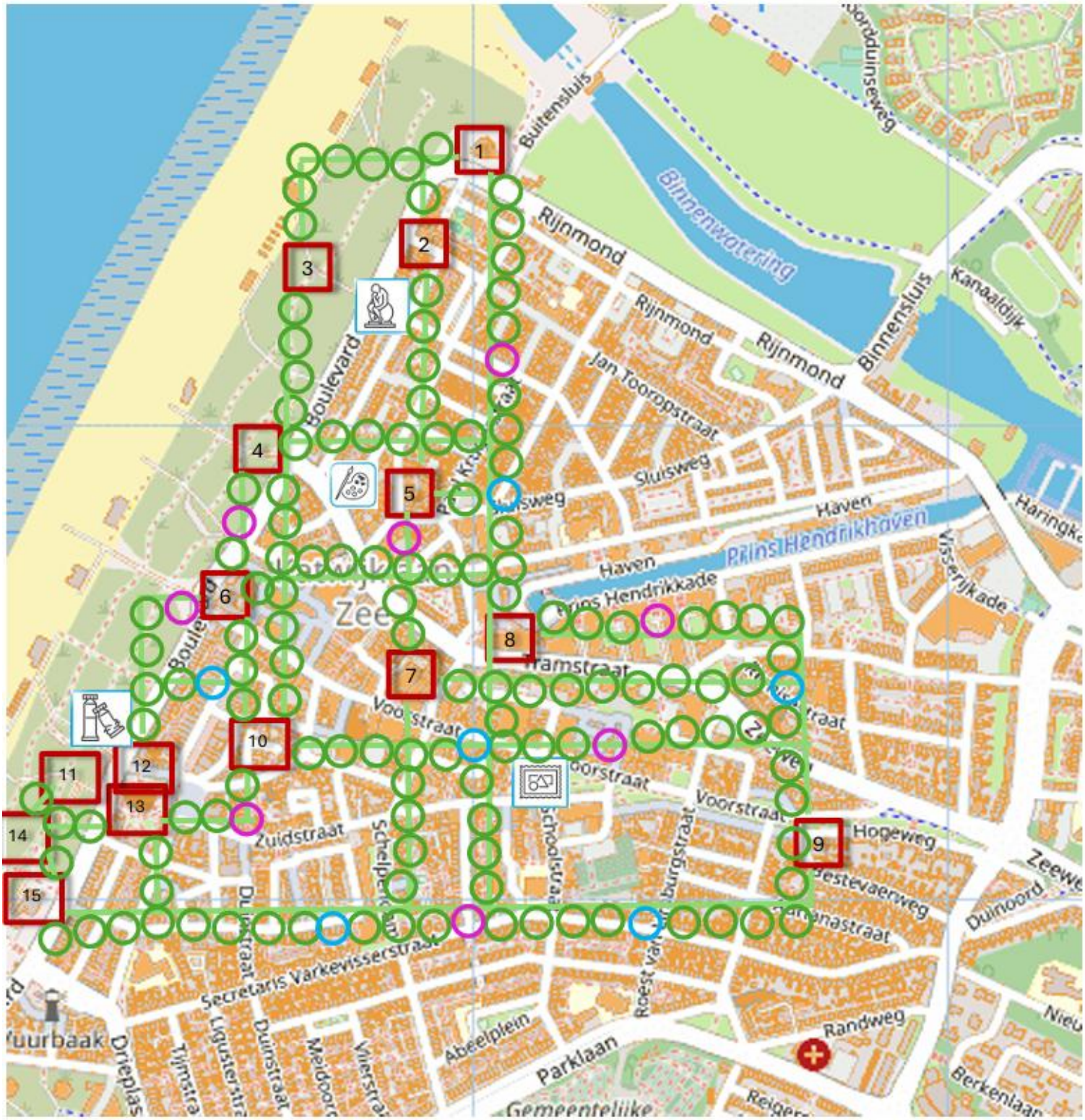

Bijlage 3
Spelkaartjes

1

Hoe heet deze kunstenaarsvilla?

6 Z Villa Bohema
8 R Villa Allegonda
4 I Villa Bianca

2

Hier stond vroeger het huis van kunstenaar Jan Toorop. Het huis dat er nu staat heet hetzelfde als toen. Hoe?

5 F De Hut
2 G De Keet
1 B De Schuur

3

Waar duwen de vissers op het schilderij op het strand tegen aan?

8 T Een hoge houten schutting
2 I Een boot van toen, een bomschuit
13 K Een kar vol vis

4

Wat doet deze mevrouw?

14 G Ze breidt een visserstrui
15 ! Ze maakt de kapotte netten
13 L Ze maakt een vis schoon

5

Waar kun je bij dit huis vissersboten zien?

9 ! Voor de deur, op de stoep
11 V Op het dak
14 S In de ramen en op de gevel

6

Hier stond vroeger het pension van de vader van Kees en Kaatje Kruyt. Wat is het nu?

9 F Een hotel
4 W Een viswinkel
9 C Een kinderkledingwinkel

7

In het Katwijks Museum zijn veel kunstwerken van de kunstenaars te zien die naar Katwijk kwamen. Wie staat er voor de deur van het museum?

8 P Een kunstenaar
5 F Een burgemeester
6 V Een visser

8

Deze straat is vernoemd naar een voertuig dat hier vroeger reed. Welk?

1 J De trein
10 U De koets
10 T De tram

9

In deze villa woonde vroeger kunstenaar Jan Toorop. Hoe heet dit mooie huis?

14 M Ons moedertje
4 D Ons prinsesje
7 ! Ons zusje

10

Deze straatjes zien er een beetje uit als vroeger; witte kleine vissershuisjes. Waar haalden de vissers hun water?

12 A Uit de kraan in de keuken
2 J Uit de waterflessen van de supermarkt
13 E Uit de pomp op het pleintje

11

Wat zie je op het schilderij dat je nooit meer in Katwijk op het strand zult zien?

8 T De honden
4 P De vissers
11 U De bomschuiten

12

Waarom werd dit beeld van de vissersvrouw en haar kind gemaakt?

7 L Als herinnering aan de vissers die in de Tweede Wereldoorlog omkwamen
5 E Als herinnering aan de vissers die in de Eerste Wereldoorlog omkwamen
9 M Als herinnering aan de vissers die omkwamen bij de Watersnoodramp van 1953

13
Welk dier is op deze kerk te vinden?

11 K Een paard
5 H Een vis
12 B Een haan

14
Wat gebeurde er met de schepen op deze plek op het strand, het Skuytegat?

3 J De schepen werden gerepareerd
9 K De schepen werden bevoorraad
15 De schepen werden alleen op deze plek het water ingeduwd

15
Wat is dit voor gebouw?

3 K De Bibobal, een bowlingbaan
10 D De Zeewind, een koffiebarretje
7 E Het DUNAatelier, hier kun je kunstlessen volgen